

POSTANOWIENIE

Dnia 18 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z powództwa R. P. M.

przeciwko D. S.A. w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 18 listopada 2016 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K.

z dnia 20 sierpnia 2015 r., sygn. akt VII Pa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od pozwanego na rzecz powódki kwotę 900 (dziewięćset) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 20 sierpnia 2015 r., sygn. akt VII Pa (...), Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. – w sprawie z powództwa R. P. M. przeciwko D. S. A. w W. o zapłatę – oddalił apelację strony pozwanej od wyroku Sądu Rejonowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. z dnia 16 grudnia 2014 r., sygn. akt IV P (...) (pkt I.); zasądził od pozwanej na rzecz powódki 900 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym (pkt II).

Powołanym wyrokiem z dnia 16 grudnia 2014 r. w sprawie IV P (...) Sąd Rejonowy zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 35.000 zł tytułem

zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 7 marca 2012 r. do dnia zapłaty (pkt I); w pozostałym zakresie oddalił powództwo (pkt II); zasądził od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 1.080 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt III); nakazał ściągnąć od strony pozwanej na rzecz Skarbu Państwa Sądu Rejonowego w K. kwotę 2.556 zł tytułem opłaty od pozwu, od uiszczenia której powódka była zwolniona i częściowego zwrotu wydatków (pkt IV); w pozostałym zakresie wydatkami obciążył Skarb Państwa (pkt V); nadał wyrokowi w pkt I rygor natychmiastowej wykonalności do kwoty 4.600 zł (pkt VI).

Wyrok Sądu Okręgowego z 20 sierpnia 2015 r., sygn. akt VII Pa (...), strona pozwana zaskarżyła skargą kasacyjną – skargę oparto na obydwu podstawach kasacyjnych określonych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) wskazano na przyczyny przyjęcia skargi do rozpoznania określone w art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c.

Istotne zagadnienie prawne – w ocenie autora skargi – dotyczy rozstrzygnięcia następującej kwestii: „Czy w procesie o zapłatę zadośćuczynienia z tytułu mobbingu ciężar dowodu w przedmiocie zachowania przez pracodawcę należytej staranności w przeciwdziałaniu mobbingowi podzielony jest między powoda i pozwanego w ten sposób, że pracownik musi udowodnić, jaką w danym przypadku treść miało zobowiązanie przeciwdziałania mobbingowi w danym zakładzie pracy, w tym jakie reguły staranności (wzorzec należytej staranności) ciążyły na pracodawcy, a dopiero wówczas pozwany pracodawca - dla uwolnienia się od odpowiedzialności - będzie zmuszony udowodnić, że niewykonanie zobowiązania nastąpiło z przyczyn, za które nie ponosi odpowiedzialności? W szczególności, czy w sytuacji gdy pracodawca powołuje się na wdrożone w zakładzie pracy środki przeciwdziałania mobbingowi, ciężar dowodu co do możliwości i powinności zastosowania wyższego standardu staranności obciąża pracownika, czy - negatywny w tym zakresie dowód - spoczywa na pracodawcy?”.

Wskazano na potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów dotyczącą rozstrzygnięcia następującej kwestii: „Czy wywołanie u pracownika zaniżonej oceny przydatności zawodowej stanowi niezależną przesłankę, która kumulatywnie z pozostałymi przesłankami wskazanymi w art. 94 § 2 k.p. warunkuje uznanie danego

zachowania za mobbing, czy też dla takiego uznania wystarczy alternatywnie wystąpienie przesłanki w postaci wywołania u pracownika zaniżonej oceny przydatności zawodowej lub jednego z pozostałych skutków mobbingu wskazanych w art. 94³ § 2 k.p., tj. spowodowania lub ukierunkowania na (i) poniżenie, (ii) ośmieszenie, (iii) izolowanie pracownika lub (iv) wyeliminowanie go z zespołu współpracowników?"; „Czy w świetle regulacji art. 286 k.p.c. w zw. z art. 235 § 1 k.p.c. oraz art. 232 k.p.c., w przypadku złożenia przez stronę procesu wniosku o wezwanie biegłego na rozprawę w celu złożenia przez niego ustnych wyjaśnień do sporządzonej w toku postępowania opinii, w związku z wątpliwościami co do jej treści podnoszonymi przez stronę, Sąd jest zobowiązany uwzględnić rzeczony wniosek (jest nim związany), czy też może go oddalić z powołaniem się na kompletność i spójność sporządzonej przez biegłego opinii pisemnej?”.

W ocenie autora skargi jego skarga jest oczywiście uzasadniona w zakresie dotyczącym naruszenia przez Sąd drugiej instancji przepisu art. 378 § 1 k.p.c. przez zaniechanie rozważenia i oceny wszystkich podniesionych przez skarżącego w apelacji zarzutów oraz przepisów art. 328 § 2 k.p.c. w związku z 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. przez sporządzenie uzasadnienia zaskarżonego wyroku w sposób nieodpowiadający wymogom wynikającym ze wskazanych przepisów, w szczególności braku wskazania przyczyn, dla których zdaniem Sądu drugiej instancji zarzuty apelacji nie są zasadne.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona przeciwna wniosła o: odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania ewentualnie o oddalenie skargi kasacyjnej; zasądzenie w obu przypadkach od strony pozwanej na rzecz powódki kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna strony pozwanej nie kwalifikuje się do przyjęcia jej do merytorycznego rozpoznania. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów,

zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W związku z tym wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym przepisie, a jego uzasadnienie zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy.

Wniesiona w sprawie skarga kasacyjna zawiera wniosek o przyjęcie jej do rozpoznania uzasadniony w ten sposób, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), „potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów” (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.) oraz że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.). Nie można jednak uznać, że skarżąca wykazała istnienie przesłanek przyjęcia skargi do rozpoznania określonych w art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c.

W świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego przyczyny przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne polega na sformułowaniu samego zagadnienia wraz ze wskazaniem konkretnego przepisu prawa, na tle którego to zagadnienie występuje oraz wskazaniu argumentów prawnych, które prowadzą do rozbieżnych ocen prawnych, w tym także na sformułowaniu własnego stanowiska przez skarżącego. Wywód ten powinien być zbliżony do tego, jaki jest przyjęty przy przedstawianiu zagadnienia prawnego przez sąd odwoławczy na podstawie art. 390 k.p.c. (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2006 r., V CSK 75/06, LEX nr 1102817). Analogicznie należy traktować wymogi konstrukcyjne samego zagadnienia prawnego, formułowanego w ramach przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., oraz jego związek ze sprawą i skargą kasacyjną, która miałaby zostać rozpoznana przez Sąd Najwyższy. Zagadnienie prawne powinno: 1) być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01, LEX nr 52571); 2) być przedstawione w sposób ogólny i

abstrakcyjny tak, aby umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się do samej subsumcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2002 r., III CZP 66/02, LEX nr 57240; z dnia 22 października 2002 r., III CZP 64/02, LEX nr 77033 i z dnia 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08, LEX nr 478179); 3) pozostawać w związku z rozpoznawaną sprawą (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2007 r., III CSK 180/07, LEX nr 864002; z dnia 22 listopada 2007 r., I CSK 326/07, LEX nr 560504) i 4) dotyczyć zagadnienia budzącego rzeczywiście istotne (poważne) wątpliwości. Istotność zagadnienia prawnego konkretyzuje się zaś w tym, że w danej sprawie występuje zagadnienie prawne mające znaczenie dla rozwoju prawa i praktyki sądowej. Wymóg ten jest uzasadniony publicznymi celami rozpoznania przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2007 r., V CSK 356/07, LEX nr 621243). Ograniczenie się przez skarżącego do pytania nie jest wystarczającym określeniem zagadnienia prawnego, jeżeli zagadnienie prawne nie zostało przedstawione bez odniesienia się do ogólnych problemów interpretacyjnych (postanowienie SN z 25 lutego 2008 r., I UK 332/07, LEX nr 452451).

Autor rozpatrywanej skargi kasacyjnej swoje zagadnienie ogranicza do postawienia kilku pytań bez powiązania ich z konkretnie wskazanym przepisem prawa. Sygnalizowaną kwestią zajmował się Sąd Najwyższy, który w wyroku z dnia 3 sierpnia 2011 r., I PK 35/11 – OŚNP 2012/19-20/238, stwierdził, że obowiązek przeciwdziałania mobbingowi polega na starannym działaniu. Pracodawca powinien w związku z tym przeciwdziałać mobbingowi w szczególności przez szkolenie pracowników, informowanie o niebezpieczeństwie i konsekwencjach mobbingu, czy przez stosowanie procedur, które umożliwią wykrycie i zakończenie tego zjawiska. Jeśli w postępowaniu mającym za przedmiot odpowiedzialność pracodawcy z tytułu mobbingu wykaże on, że podjął realne działania mające na celu przeciwdziałanie mobbingowi i oceniając je z obiektywnego punktu widzenia da się potwierdzić ich potencjalną skuteczność, pracodawca może uwolnić się od odpowiedzialności. Zaskarżony wyrok Sądu drugiej instancji uwzględnia przedstawione wyżej stanowisko Sądu Najwyższego w zakresie omawianej kwestii. Sąd Okręgowy w K. w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku – odnosząc się do twierdzeń strony

pozwanej, że należycie przeciwdziałała ona mobbingowi przez wprowadzenie specjalnej wewnętrznej procedury linii telefonicznej Employee Hotline – przyjął że wprowadzona przez pozwaną procedura była wyłącznie iluzoryczna i *de facto* nie funkcjonowała, a kierowane przez powódkę skargi były lekceważone. Samo istnienie linii wsparcia dla pracowników nie zwalnia strony pozwanej od odpowiedzialności.

Zgodnie z dotychczasowym orzecnictwem Sądu Najwyższego, skarżący – opierając wniosek o przyjęcie jego skargi do rozpoznania na przyczynie przyjęcia skargi określonej w przepisie art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. – powinien określić, które przepisy wymagają wykładni, ale także wskazać, na czym polegają poważne wątpliwości związane ze stosowaniem tych przepisów wraz z podaniem doktrynalnego lub orzeczniczego źródła tych wątpliwości (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, Biuletyn SN 2002 nr 7, s. 10). Konieczne jest opisanie tych wątpliwości, wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen prawnych, a także przedstawienie własnej propozycji interpretacyjnej (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 3 listopada 2003 r., II UK 184/03, z dnia 22 czerwca 2004 r., III UK 103/04, czy też z dnia 17 grudnia 2007 r., I PK 233/07 – OSNP 2009/3-4/43). Jeżeli zaś skarżący powołuje się na rozbieżności w orzecnictwie sądowym, to zobowiązany jest przytoczyć te rozbieżne orzeczenia Sądów, przy czym musi wykazać, że występująca w nich rozbieżność ma swoje źródło w różnej wykładni przepisu albo wykazać, że wykładnia dokonana przez Sąd drugiej instancji jest sprzeczna z jednolitym stanowiskiem doktryny lub orzecnictwa Sądu Najwyższego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2008 r., II CSK 21/08 - LEX nr 794605). Chodzi przy tym o rozbieżności w wykładni przepisu prawa, a nie o rozbieżności w jego zastosowaniu. Ponadto, ze względu na publiczne cele, jakie ma do spełnienia rozpoznanie przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej, skarżący powinien także wykazać celowość dokonania wykładni przepisu przez Sąd Najwyższy ze względu na potrzeby praktyki sądowej (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 19 października 2012 r., III SK 15/12 – LEX nr 1228636 oraz z dnia 19 października 2012 r., III SK 13/12 - LEX nr 1228618).

Autor skargi nie wykazał przyczyny przyjęcia skargi do rozpoznania określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Analizami interpretacyjnymi przepisu art. 94³ § 2 k.p. Sąd Najwyższy zajmował się już wielokrotnie – między innymi w orzeczeniach powołanych w skardze. W wyroku z dnia 11 lutego 2014 r., I PK 165/13 – LEX nr 1444594, Sąd Najwyższy stwierdził, że z legalnej definicji zawartej w art. 94³ § 2 k.p. wynika, że mobbing to zachowania: (1) dotyczące pracownika lub skierowane przeciwko pracownikowi, (2) polegające na uporczywym i długotrwałym nękanii lub zastraszaniu pracownika, (3) wywołujące u niego zaniżoną ocenę przydatności zawodowej, (4) powodujące lub mające na celu poniżenie lub ośmieszenie pracownika, (5) powodujące izolowanie go lub wyeliminowanie z zespołu współpracowników. Treść tej definicji wskazuje, że określone w niej ustawowe cechy mobbingu muszą być spełnione łącznie. Zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego – wbrew temu co twierdzi uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania – nie jest sprzeczny z przedstawionym wyżej stanowiskiem judykatury w zakresie omawianej kwestii.

Nie wykazano także potrzeby wykładni w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wskazanych w uzasadnieniu wniosku przepisów prawa procesowego. W wyroku z dnia 8 października 2015 r., I UK 447/14 – LEX nr 820395, Sąd Najwyższy stwierdził, że w świetle art. 286 k.p.c., sąd ma obowiązek dopuszczania dowodu z dodatkowej opinii tych samych lub innych biegłych, gdy zachodzi tego potrzeba, a więc wówczas, gdy opinia złożona do sprawy zawiera istotne braki, sprzeczności, względnie nie wyjaśnia istotnych okoliczności. Sąd drugiej instancji analizując treść pisma stanowiącego zarzuty do opinii biegłego sądowego psychologa K.J. wskazał, że sprowadzają się one do podważania ustaleń faktycznych sprawy. Opinia biegłego nie ma w sprawie znaczenia rozstrzygającego i podlega ocenie jak każdy środek dowodowy, jednak w oparciu o właściwe dla jej oceny na płaszczyźnie merytorycznej kryteria, które stanowią: poziom wiedzy biegłego, podstawy teoretyczne opinii, sposób motywowania sformułowanego stanowiska, stopień stanowczości wyrażonych w niej ocen, zgodność z zasadami logiki i wiedzy powszechnej. Biegły wyraża opinię o tej części materiału dowodowego, którą wskazuje dla celów jej wydania sąd, nie dokonuje natomiast wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego sprawy, co jest obowiązkiem sądu

orzekającego. Zdaniem Sądu drugiej instancji prawidłowa była ocena Sądu pierwszej instancji odnosząca się do wniosków opinii sporządzonych w niniejszej sprawie. Sąd ten podzielił konkluzje w nich zawarte bowiem biegli swoje stanowiska wyczerpująco i przekonująco uzasadnili. Opinie te były wiarygodne i całkowicie miarodajne dla rozstrzygnięcia sprawy. Sąd drugiej instancji uznał, że stanowisko strony pozwanej zawarte w zarzutach do opinii biegłych oraz w apelacji jest polemiką z poczynionymi przez Sąd ustaleniami faktycznymi. Wszystkie sporne okoliczności dotyczące oceny stanu zdrowia powódki oraz kwestii możliwości związku przyczynowego pomiędzy wskazanymi w tezie dowodowej okolicznościami (zachowaniami osoby mobbingującej) a stanem zdrowia powódki zostały bowiem w sposób dostateczny wytłumaczone. W związku z tym wniosek strony pozwanej o wezwanie biegłego sądowego K. J. celem złożenia ustnych wyjaśnień do pisemnej opinii z dnia 12 sierpnia 2014 r. Sąd drugiej instancji uznał za bezzasadny.

Wykazanie podnoszonej w skardze oczywistej zasadności skargi kasacyjnej (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.) – jako przyczyny przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania – wymagałoby przedstawienia tego, w czym wyraża się „oczywista zasadność” skargi oraz argumentacji wykazującej, że rzeczywiście skarga jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06 LEX nr 198531, z dnia 10 sierpnia 2006 r., V CSK 204/06, LEX nr 421035, z dnia 9 stycznia 2008 r., III PK 70/07, LEX nr 448289, z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 283/07, LEX nr 448205, z dnia 3 kwietnia 2008 r., II PK 352/07, LEX nr 465859 i z dnia 5 września 2008 r., I CZ 64/08). Podczas gdy dla uwzględnienia skargi wystarczy, że jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla przyjęcia skargi do rozpoznania – z uwagi na jej oczywistą zasadność w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. – niezbędne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego, polegającej na jego oczywistości widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby wchodzenia w szczegóły czy dokonywania pogłębionej analizy tekstu wchodzących w grę przepisów i doszukiwania się ich znaczenia (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274, z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616, z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107, z dnia 9 maja 2008 r., II PK 11/08, LEX nr

490364, z dnia 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134). W judykaturze podkreśla się, że przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 r., Nr 13, poz. 230, z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743, z dnia 11 kwietnia 2008 r., I UK 46/08, LEX nr 469185 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2013 r., III SK 11/13 – LEX nr 1380967).

Uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełnia powyższych wymogów; nie wykazuje, aby w sprawie występował stan „oczywistej zasadności” skargi kasacyjnej w rozumieniu przepisu art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Twierdzenia autora skargi w tym zakresie są powtórzeniem uzasadnienia zarzutów przedstawionych w ramach podstawy procesowej skargi kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). Uzasadnienie zaskarżonego wyroku Sadu Okręgowego w K. zawiera wszystkie elementy określone w art. 328 § 2 k.p.c. w zakresie wskazania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia oraz wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Również – wbrew temu co twierdzi strona skarżąca – Sąd drugiej instancji rozpoznając apelację strony pozwanej od wyroku Sądu pierwszej instancji rozpoznał ją zgodnie z regułami określonymi w art. 378 § 1 k.p.c. oraz art. 382 k.p.c.

Stwierdzając, że nie zachodzą przyczyny przyjęcia skargi, określone w art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy postanowił zgodnie z art. 398⁹ § 2 k.p.c. (pkt 1. niniejszego postanowienia). Rozstrzygnięcie zawarte w pkt 2. ma swoją podstawę w art. 98 § 1 k.p.c. w związku z § 12 ust. 1 pkt 2 w związku z § 6 pkt 5 w związku z § 13 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. z 2013 r., poz. 461 ze zm.).

